

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

Vakarų komitetui apsvarstyti Vilniaus generalgubernatoriaus ataskaitą. 1841 m. gegužės 17 d., dalyvaujant Vakarų komiteto nariams Ilarionui Vasilčikovui, A. Golicynui, D. Bludovui, A. Stroganovui, Viktorui Paninui, įvyko posėdis, kuriame pranešimą apie F. Mirkovičiaus ataskaitą perskaitė valstybės sekretorius Aleksandras Tanejevas³⁰. Diskusijų dėl Akademijos perkėlimo nekilo. Komitetas pavedė vidaus reikalų ministrui perkelti Akademiją į Rusijos gilumą. Kas pasiūlė perkelti Akademiją į Peterburgą, nepavyko nustatyti. Veikiausiai vietą parinko tuometinis vidaus reikalų ministras, pasitaręs su imperatoriumi. Kadangi keitėsi vidaus reikalų ministrai, perkėlimo organizavimas užsitęsė. Ministras L. Perovskis tik 1842 m. pradžioje Kolegijai pranešė: “Valdovas imperatorius teikėsi perkelti RKDA iš Vilniaus į Peterburgą [...]”³¹.

Tų pačių metų rudenį, t.y. rugėjo 4 d., caras Nikolajus I išsikvietė dvasininkus į Carskoje Selo ir nieko neslėpdamas jiems paaiškino kitų valdžios valdininkų suformuotą ir jo širdžiai mielą nuostatą arba, kitaip tariant, sąžiningai, tarsi atgailaudamas, prisipažino: “Tikrai žinokite, jog iš Vilniaus į Peterburgą įsaciau perkelti Dvasinę akademiją tiktai todėl, kad galėčiau ją pats prižiūrėti, nes Vilniuje likti ji negalėjo. Turėjau pagrįstų sumetimų būti nepatenkintas kryptimi, kuri jai iki tol buvo duota. Jos tendencija buvo žalinga”³².

Sudie, Tėvyne. 1842–ieji buvo tie metai, kuriais Vilniuje paskleisti gandai išsipildydavo. Aukštuomenės sluoksniuose sklido įvairios kalbos, kad būsiančios atimtos iš Bažnyčios valdos, o Akademijs – perkelta, kad popiežius prašęs caro neatimti bažnytinių turtų. Tokios kalbos sukėlė daug šurmulio, nors tais laikais rašytuose atsiminimuose mažai kalbama apie valdžios vykdytas reformas. Aukštuomenė nelabai simpatizavo Bažnyčiai ir kunigams, tačiau tokie griežti imperijos siekiai sukėlė aristokratijos saloninį burbėjimą. Taip niekas ir neįvardijo, ką reiškia toks valdžios elgesys, tačiau visi suprato, kad jis iš esmės yra nukreiptas prieš popiežių³³ ir juo siekiama pajungti Bažnyčią valstybės interesams.

³⁰ Vakarų komiteto 1841 m. gegužės 17 d. posėdžio protokolas, *ibidem*, b. 28, l. 127 – 128.

³¹ Ministro 1842 m. vasario 23 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, f. 822, ap. 2, b. 8601, l. 1.

³² I. Šenavičienė, “Gamtos mokslai ir dvasininkijos ugdymas Lietuvoje XIX a.”, in: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, t. 7: *Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, Vilnius, 1994, p. 53.

³³ Agento 1842 m. kovo 8 d. pranešimas, LVIA, f. 378, PS, 1840, b. 175, l. 154.

Tuometinis Kolegijos narys vyskupas K. Dmochovskis pranešė Akademijos valdybai šią nemalonią žinią. Matyt, caro įsakas profesoriams nebuvo staigmena. Juk Vilnių jau buvo palikusi Medicinos-chirurgijos akademija, tikriausiai ir katalikų Akademija nesitikėjo čia ilgai būti. Iš pradžių valdžia pageidavo, kad Akademija išvyktų į Peterburgą liepos mėnesį, tačiau Vidaus reikalų ministerija nenurodė, kaip vyks perkėlimas. Rektorius A. Fijalkovskis manė, kad visas Akademijos personalas ir klierikai *in corpore* išsikels į Peterburgą³⁴. Deja, likimas šį kartą nebuvo jiems palankus. Iš kiekvieno veiksmo valdžia tikėjosi sau naudos, ir šį kartą ji savęs nenuskriaudė. Rektorius dar nežinojo, kas jo paties laukia. 1842 m. pavasarį M. Muravjovas Nikolajui I pasiūlė perkelti Akademiją pakeisti rektorių³⁵. A. Fijalkovskis manė turįs imperatoriaus akyse gerą vardą, juk Akademijoje, ne taip, kaip Medicinos-chirurgijos akademijoje, buvo ramu: nė vienas klierikas neįsivėlė į jokias politines bylas, ir tu rektorius dažnai didžiudavosi ir džiaugdavosi. Tačiau atėjus vasarai A. Fijalkovskis išsiunčiamas į užsienį gydytis ir taip ilgam nušalinamas nuo Akademijos reikalų. Visam Akademijos perkėlimo darbui vadovavo inspektorius V. Lipskis, profesorius L. Borovskis ir ekonomas A. Vaitkevičius³⁶.

Net atleidus rektorių dėstytojai vis dar tikėjo, kad visi kartu vyks į Peterburgą. 1842 m. rugsėjo pradžioje valdyba sudarė 22 asmenų sąrašą, kuriame išvardyti visi tiek teologijos, tiek pasaulietinių mokslų dėstytojai. Valdyba nepakluso Kolegijai, kuri dar pavasarį siūlė pasauliečių dėstytojų nesiųsti į Peterburgą, nes, pasak Kolegijos, „juos bus galima pakeisti Peterburge gyvenančiais“³⁷.

Valdžia nebuvo įsitikinusi, kad perkėlimas vyks sėkmingai, todėl 1842 m. rugsėjo 12 d. į Vilnių atvyko Kitatikių dvasinių reikalų departamento direktorius V. Skripicynas³⁸ – intrigantas ir garbėtroška, kurio nemėgo net patys rusai. Direktoriui ši kelionė tapo puikia

³⁴ Rektoriaus A. Fijalkovskio 1842 m. kovo 18 d. raštas Kolegijai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 425, l. 11.

³⁵ M. Muravjovo 1842 m. gegužės 19 d. raštas carui, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 17, l. 111.

³⁶ Valdybos posėdžių 1842 m. protokolai, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 9, l. 123 – 185.

³⁷ Kolegijos 1842 m. kovo 31 d. raštas valdybai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8601, l. 17.

³⁸ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, t. XXIII (I), p. 67.

galimybe pasižymėti ministro akyse. Jis sprendė, kas ir kada ilgam išvažiuos į Rusiją, o kas, kaip nepatikimi arba nenorintys išvykti iš gimtojo krašto, liks Vilniuje. Vos atvykęs V. Skripicynas inspektoriui V. Lipskiui diplomatiškai pranešė, kad ne visi dėstytojai galės vykti į Peterburgą, ir paminėjo logikos ir filosofijos dėstytoją F. Ustšickį, A. Vაžinskį ir kt.³⁹ Nenorėdamas sukelti nepasitenkinimo, V. Skripicynas tvirtino, kad netrukus ministras atsiųsiąs specialų įsakymą, o iš tikrųjų direktorius jau prieš atvykdamas puikiai žinojo, ką išves iš Vilniaus.

A. Endzinas klaidingai teigia, kad dauguma Akademijos darbuotojų 1842 m. rugpjūčio mėn. išvyko į Peterburgą⁴⁰. Išvykti buvo vangiai rengiamasi. Terminas buvo vis pratęsimas, nes Peterburge lėtai remontavo Akademijai skirtą pastatą. Pagaliau anksčiau pateiktu Kolegijos siūlymu V. Skripicynas suskirstė auklėtinius į keturias grupes po dešimt, kiekvienai grupei paskyrė vadovą. Prieš išvykdamą kiekviena klierikų grupė turėjo būti nuvesta į pirtį⁴¹. Akademijos ekonomas A. Vaitkevičius nupirko tamsaus milo ir pasiūdino auklėtiniams kelionės aprangą, apavė juos šiltais batais. Departamento direktorius paskyrė grupių vyresniusius: inspektoriaus padėjėją B. Lukaševičių, profesorių A. Bagenski, adjunktus M. Valančių ir A. Jakubelski⁴². Inspektoriaus padėjėjui važiuoti buvo skirti du arkliai, kitiems – trys, o klierikams – po vieną arklį. Valdyba taip pat išskyrė klierikams ir vadovams pinigų kelionei. Visus pinigus tvarkė grupių vyresnieji. Visa suma, skirta auklėtiniams pervežti, sudarė 1214 sidabro rublių⁴³. V. Skripicynas taip pat nustatė išvykimo iš Vilniaus dienas. Pirmoji grupė, vadovaujama B. Lukaševičiaus, išvyko rugsėjo 23–iąją, antroji su A. Bagenskiu – rugsėjo 24–ąją, trečioji, kuriai vadovavo M. Valančius, – rugsėjo 25–ąją, ir paskutinioji su A. Jakubelskiu – rugsėjo 26–ąją. Iki Peterburgo buvo 817 varstų, ir po savaitę trukusios kelionės Vilniaus alumnai pasiekė imperijos sostinę. Į ją nuvyko 39 klierikai ir keturi dėstytojai.

³⁹ Inspektoriaus V. Lipskio 1842 m. rugsėjo mėn. raštas I. Holovinskiui, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 425, l. 39.

⁴⁰ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, t. XXIII (1), p. 67.

⁴¹ *Ibidem*, p. 68.

⁴² Valdybos 1842 m. rugsėjo 22 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 9, l. 172.

⁴³ *Ibidem*, l. 173.

Klierikams išvykus, Akademijos valdyba vis dar posėdžiavo. Ekonomas derėjosi su Vilniaus vežikais dėl apeiginių bažnytinių reikmenų, virtuvės ir stalo indų, įrankių, vadovėlių ir skalbinių pervežimo. Pagaliau valdyba su Aronu Nemzeriu sutarė, kad už Akademijos turto, kurį sudarė 550 pūdų, pervežimą jam sumokės 228 sidabro rublius. Akademijos biblioteka buvo palikta Vilniuje, kol vyko jos rūmų remontas⁴⁴, kuris, beje, užsitęsė iki 1844 m. Rugsėjo 25 d. valdyba nusprendė paskirti du arklius raštininkui Cezariui Ibianskiui ir tris – profesoriui K. Borovskiui. Profesorius iš Vilniaus išvyko spalio 1 d. Nuo tos dienos valdyba atleido visus Akademijos tarnautojus, o spalio 14 d. įvyko paskutinis jos posėdis, kuriame buvo paskirstyti pinigai už atliktus darbus⁴⁵. Paskutinė važa su Akademijos turtu ir keturiais tarnais – virėju, duonkepiu, bufetininku ir kanceliarijos būdėtoju – išvyko spalio 19 d.

Nors jau visas turtas buvo išgabentas ir klierikai išvykę į Peterburgą, tačiau Akademijos valdyba vis dar laukė direktoriaus V. Skripicyno žadėtojo vidaus reikalų ministro potvarkio dėl Vilniuje esančių dėstytojų likimo. O potvarkio kaip nebuvo, taip nebuvo. Bergždziai rašė įvairius raštus inspektorius V. Lipskis. Kas konkrečiai užsiėmė dėstytojų atranka, sunku pasakyti, – veikiausiai vidaus reikalų ministras ir rektorius, kurio įtaka dar jautėsi. Paskutiniai Vilnių paliko inspektorius V. Lipskis, ekonomas A. Vaitkevičius, sekretorius Antanas Potockis (Potocki) ir kanceliarijos tarnautojas Labutis. Jie į Peterburgą nuvyko lapkričio 2 d.⁴⁶

Akademija įsikūrė prastame pirklio Lokotnikovo name Vasilijaus saloje, kurią nuo Žiemos rūmų skyrė Neva.

⁴⁴ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, t. XXIII(1), p. 68.

⁴⁵ Valdybos 1842 m. spalio 14 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 9, l. 185.

⁴⁶ Inspektoriaus V. Lipskio 1842 m. lapkričio 2 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8601, l. 140.